

VII. Történelmi visszatekintés

Aki Pakisztán – mégoly vázlatos –történelmi kronológiáját, visszatekintését hitelesen kívánja megtenni, roppant nehéz feladatra vállalkozik, hisz 5-6 ezer év várna áttekintésre.

Pakisztán /természetesen korábban NEM ezen a néven!/ hihetetlenül gazdag történelemre, kulturális múltra tekint vissza, az emberi civilizáció egyik bölcsőjének tekinthető!

Én azt a stratégiát követném turisztikai könyvemben, hogy – önkényesen –a főbb csomópontokat, meghatározó állomásokat, eseményeket emelném ki Ezzel nyilván negligálhatok egyébként fontos korokat, ill. a kelletténél jobban felerősíthetek időszakokat.

Mégis úgy gondolom, hogy ez az út járható! Az alábbi korszakolást, /csomópont-kijelölést követném:

Őstörténet a mai Pakisztán területén

Pakisztán az egyik legrégebb civilizáció bázisa a világon, fontos tárháza ősi emlékeknek, relikviáknak. Pakisztán őstörténete Kr. Előtt 4.-3. évezredtől kezdődik, az un. Indus Völgyi Kultúráként. A legismertebb központ Mohendzso Daro nevű település az Indus alsóbb folyásvidékén. Az ősi település Sindh tartományban, Larkana város közelében lelhető fel, Karachitól /Karacsi/ északra. Ehhez a korszakhoz, illetve régészeti emlékeihez tartozik Kot Diji, /Kot Dizsi/, ill. az onnan előkerült leletek is. Mindkét romvárost a XX. Században tárták fel. I. e. a 2. évezredben, - 1700 körül –árvízkatasztrófák erősen meggyengítették e kultúrát, épített emlékeit. Ezzel párhuzamosan árják nyomultak be az észak-indiai térségbe, s az ősi indusi kultúra helyébe más vallás, életforma alakult ki. Az új főváros a mai punjabi területen található Harappa városa. Az ősi indusi kultúrát a Harappa kultúra követte.

Ókor

A mai pakisztáni, afganisztáni területek i.e. a 6.-5. században a perzsa Akhaimenida Birodalom fennhatósága alá tartoztak. Az Akhaimenida Birodalom egyik satrapiája /közigazgatási tartománya/ Gandharia névre hallgatott.

Az un. Gandhara Kultúra Afganisztán Kabul környéki, s Pakisztán mai, - nyugati-északnyugati részét ölelte fel, Pesavár központtal. /A város az Északnyugati Határvidék székhelye./

Gandhara területén, ill. északnyugat Indiában i. sz. az 1. 2. században – hellenisztikus hatás alatt – kialakult művészet különösen Buddha ábrázolásai miatt jelentős.

Középkor

I. sz. a 7. században a mai területek is osztoztak abban a közös történelmi sorsban, hogy muzulmán arab támadás érte az Indus völgyet is. Az arab invázió következménye lett az arab betűs írásmód, valamint a lakosságot erőszakkal az iszlám hit /a korábbi említés szerint a szunnita szárny/ felvételére kényszerítették.

Az iszlám építőművészet különösen a templom, /mecset-építés terén virágzott.

A kor zseniális építészei tehetségüket a templom-építés terén kamatoztatták, zseniális templom-együtteseket emeltek égbeszökő minaretekkel, gyönyörű kockás-csempés külső homlokzattal. Ezekből az építészeti emlékekből szeretnék minél többet képeken feleleveníteni!

Fontosnak tartom az eltérő vallási törekvések, megnyilvánulások emlékeit is. Tahkt-i Bhai buddhista templom romjai az uralkodó iszlám vallástól eltérő eszme-áramlatokra, azok körzeteire, emlékeire utalnak.

Viszonylag röviden foglalkoznék a korai középkor rabszolgatartó államaival a mai területeken /pl. Maghada Birodalom, ill. indiai fejedelemségek/. E birodalmak, fejedelemségek határai vélhetően nem is estek egybe a mai államhatárokkal. Hasonlóan, a visszaesést, káoszt okozó

mongol hódítással, következményeivel is csupán az említés szintjén foglalkoznék, mint ahogy a Delhiben székelő afgán dinasztiák uralmát sem részletezném.

Az 1526-tól datálható Nagymogul Birodalom korszakáról, mesés építészeti – kulturális örökségéről viszont bővebben szeretnék szólni, ill. ahol lehetséges, e csodákat képekkel illusztrálnám!

Végül, a XVIII. századtól kezdődő hanyatlás, dezintegráció következményeként kimutatható széthullás önálló fejedelemségeket szült, s ezeket a Brit Kelet-Indiai Társaság hódította meg. A pakisztáni kultúrát mélyen befolyásoló brit korszakról, annak következményeiről is szeretnék szólni. A brit éra elején mondatták le az utolsó nagymogul uralkodót Bahadurt, illetve utaltam már korábban arra, hogy ebből a Brit Indiából született meg 1947-ben a mai Pakisztán.

VII/A A mai pakisztáni területek az őskorban. Az un. Indus Völgyi Folyami Kultúra

Ismeretlen neolitik populációk éltek a mai Pakisztán területén már Krisztus előtt mintegy 4000 évvel, majd a szórványos települések integrációjaként kb. Krisztus előtt 3000 táján született meg az Indus Völgyi Civilizáció, az emberiség egyik bölcsőjeként.

A kutatók feltételezik, hogy az alapítók dravida, vagy elamo-dravida népek voltak. Ezt az állítást sajnos nehéz igazolni, mivel ezen ősi népek írását mind a mai napig nem sikerült megfejteni!

A mai Pakisztán területén, az Indus völgyében jött létre az emberiség egyik legősibb kultúrája.

Az ősi, Indus Völgyi Kultúra legismertebb települése a mai Sindh tartományban, Larkana nevű város szomszédságában elterülő ősi város, /ma már inkább rommező/ Mohendzso Daro. Az Indus Völgyben folyami kultúra alakult ki, hasonlóan Mezopotámiához, vagy a Nílus-völgyi Egyiptomhoz.

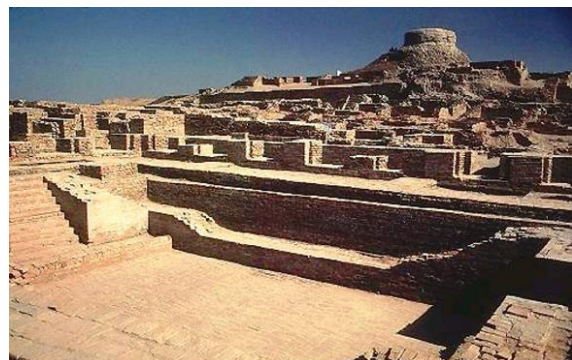
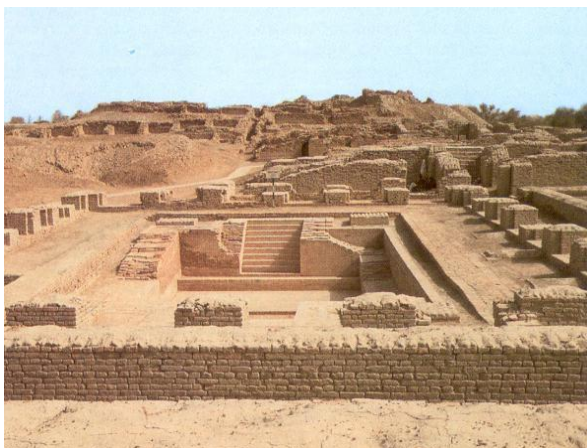
A föld megművelése mocsarak kiszáritásával vette kezdetét, s az emberek kiterjedt falutelepüléseken laktak ebben az ősi korban. Házaik kőből, vályogtéglából készültek. Sáncot emeltek, hogy védekezzenek az Indus visszatérő, pusztító áradásai ellen.

Mohendzso Daro egy felső és egy alsó városra tagozódott.

Az előbbi a közigazgatás központja volt, míg az utóbbihoz lakóházak, üzletek, műhelyek csatlakoztak. A közigazgatás erősen központosított, centrális irányítású volt.

E város mintegy 1000 éven át virágzott, /i.e. a 4. évezredtől mintegy 2500-ig/ az ó-egyiptomi és mezopotámiai kultúrákkal nagyjából egy időben.

/6./a,b fotók az Indus Völgyi Kultúra, konkrétan Mohendzso Daro romjairól, relikviáiról/

Mohendzso Daro régészeti lelőhelye 1980-tól az UNESCO Világörökség listájára került mint védett, s a későbbi korok látogatóinak is megőrzésre méltó helyszíneként.

Az Indus Völgyi Kultúra magas színvonalát a feltárt leletek /főleg bronz és agyagszobrok, kisplasztikák, kerámia-figurák, ékszerek/ bizonyítják, illetve igazolták. A bronz szobrok kecses tartásukkal, nemes arckifejezésükkel hívták fel magukra a figyelmet, s a művészi igényességet igazolták a rövid nyakú, gömbölyű kerámia edények is.

Ilyen lelet-együttes került elő, a Hyderabadba vezető autót mentén fekvő ősi Indus Völgyi településről, Kot Dijiből is.

6/c fotó:

Időszámítás előtt 2200-1700 között Sindh tartományból /nyilván akkor nem Sindh tartomány volt a neve/ északabbra, a mai Punjab tartományba, Shorkot, Kamalia települések közelében levő ősi városba, Harappába helyeződött át a folyami kultúra központja. Az áthelyeződésben vélhetően szerepet játszottak a Mohendzso Daróra is kiterjedő árvíz-katasztrófák.

Az un. Harappa Kultúra emlékeit szintén képeken, régészeti leletekkel szeretném szimbolizálni!

/7. fotó/ a Harappa felszíni romjai

VII/B Pakisztán az ókorban

Krisztus előtt az 5.-4. században a mai pakisztáni területek a perzsa Akhaimenida dinasztia uralma alá tartoztak. Erre legfőképpen a perzsa tartománynevek /satrápiák/ utalnak. Esetünkben a legkeletibb tartományokként Szattagüdia, illetve északkeleten Szogdiáne /Sugda/, vagy Gandhária.

Kb. erre az időszakra, - i. e. 6.-4. század – tehető a magasabb rendű vallások kialakulásának a korszaka. A mai pakisztáni területekre gondolva Buddha, Mahávira, Zarathusztra fogalmazta meg tanításait.

A magasabb rendű vallás nem több helyi istenséget, hanem egy abszolút, mindent átfogó princípiumot tisztel.

Megváltozik az ember helyzete. A régebbi kultuszok nem választották szét az államot és a vallást, az egyént törzse, vagy közössége tagjaként kötötték a kultuszhoz. A magasabb rendű vallás az individuum /egyén/ felé fordul, aki maga választja meg az istenséghez, vagy kozmikus princípiumhoz vezető közvetlen utat.

Igazából nem akarok vallási irányzatok, vallástanok ismertetésére, értelmezésére térni, /a buddhizmus emlékeire, relikviáira egy Pesavártól északkeletre fellelhető romtemplom, bizonyos Tahkt-i-Bhai okán szeretnék kitérni. Ezt a bemutatást azonban összekapcsolnám egy ősi, észak pakisztáni vidék bemutatásával is!

Swat Valley, Pesavár területe, az Észak Indus síksága ugyanis a Krisztus születése körüli évszázadokban a korai buddhista fejlődés központja volt.

Korabeli feljegyzések szerint maga Buddha is járt személyesen a szubkontinens ezen részén. Ebből az időszakból Buddhát ábrázoló szobrok, fejlett szobrászati hagyományok maradtak fenn. Bár a buddhizmus az i. sz. 3. századtól elhagyta ezt a pakisztáni /mai földrajzi elnevezés/ területet, Gandhara, és ezen belül Pesavaár városa e filozófiai terjedésnek fontos magja volt. A Gandhara régió a buddhizmus szent helye volt, mind a kultúrának, mind a tanításnak, tudásnak.

A hegyen keresztülhaladva meditációs helyeket, őrtornyokat, szerzetesi cellákat lehet látni, -e buddhista emlékhelyen. Tahkt-i-Bhai Mardan város közelében fekvő kolostor volt.

Sajnos, a frízek, szobrok jó részét a XX. század első éveiben elhordták. E szobrokból még lehet látni néhányat a helyszínen, illetve a pakisztáni múzeumok némelyike is rendelkezik még néhány relikviával. Tahkt-i –Bhai közelében több kisebb sztupa is található. A sztupák Buddha relikviák őrzésére szolgáltak, s imahelyekként is szolgáltak. Csodálatos a kilátás, a hegyi bércek szépsége lenyűgöző, s mindenképpen kifizetődik a gyalogtúra.

A régészeti feltárások Taxilában, Peshawarban, Charsaddában, Tahkt-i Bhaiban –az ősi Selyemút állomásaiként – bizonyítékai a Gandhara történelemnek.

/8. fotók Tahkt-i-Bhai buddhista kolostor romjairól, relikviáiról/

/9. fotók/ az un. Gandhara kultúra tárgyi emlékeiről, főleg Pesavár múzeumában/

Feltétlenül érinteni szeretnék továbbá egy nagyon híres kultur- központot, a Nagy Selyemút egyik állomásaként elhíresült várost, Taxilát.

Taxila mindenekelőtt földrajzi fekvésének köszönheti/köszönhette kivételes kulturális-kereskedelmi központ szerepét. /A romváros, a modern Pakisztán fővárosától Islamabadtól északnyugatra, mintegy 40 kilométerre található./

A városon egyrészt keresztülhaladt az indiai királyi út /Uttarápathra/, ami Gandharához, a Kabul völgyhöz csatlakozott, s összeköttetést biztosított a Maghada Királyság és keletebbi indiai területek /pl. Gangesz völgye/ között.

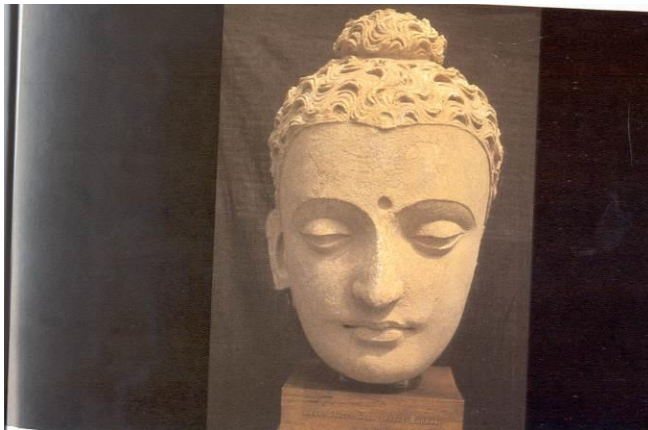
Másrészt a településen az a transzkontinentális ősi út is áthaladt, amely kasmíri területeket kötött össze déllel, akár az Indiai óceánig.

Ezen az úton tevekaravánok szállítottak selymet, porcelánt, fűszereket, drágaköveket Keletről –Nyugatra, miközben Tengeri Selyemút is létezett.

Ennek a transzkontinentális kereskedelemnek, kulturális hídnak volt fényes állomása Taxila.

A város alapítását i. e. a 7.-6. századra datálják, /mintegy 3000 éves település, ma inkább rom, Gandhara kori relikviákkal. Az első város egy hegyen feküdt, s a Tamara Nata folyóra nézett. /E folyó is, az Indus egyik punjabi mellékfolyója./

/10. fotók/ Taxila romjairól, relikviáiról/

Nagy Sándor i. e. 327-be lépett északon a Swat völgnél pakisztáni területre. 323-ban hunyt el. 316-tól a Maghadai Chandragupta indiai királyt, aki meghódította az Indus völgyét.

Azokban a városokban ahol Nagy Sándor tartózkodott, a tudás fellegrárai lettek e helyek.

Taxila elveszítette függetlenségét, az indiai fejedelemségek idején legfeljebb tartományi fővárosnak tekinthető.

Nagy Sándor emlékét nagy tisztelet övezi Pakisztánban, bölcs filozófusként, bátor hódítóként tisztelik.

Chandraguptát Bindusara követte a trónon, akinek a fia talán többünknek ismerős. E híres indiai királyt Asóka néven ismerte a világ.

Nem is azt szeretném kiemelni, hogy Asóka egy ideig még Taxila kormányzója is volt, hanem inkább azt, hogy a buddhizmus fő terjesztője volt a térségben.

Taxila keleti részében épített Dharmarajita kolostorban Asóka számos Buddha relikviát temettetett el, s a mai napig híres sztupájáról. Taxila része a Dharmarajita sztupa, Bhir Mound, Sirkop, Jandial templomok, valamint a Jaulian kolostor.

Görög vallás, perzsa hatás, zoroasztrizmus, hinduizmus buddhizmus mind megtalálható volt az időszámítás szerinti 2. századi Taxilában.

Taxila romjai, valamint a Tahkt-i-Bhai buddhista templomromok és a szomszédos városmaradványok Sahr-i-Bahlolban 1980-tól az UNESCO Világörökség listáján – mint az egyetemes emberi kultúra becses emlékei – szerepelnek.

Taxilától 8 km.-re a Giri Vár romjai kereshetők fel.

VII/C Pakisztán a középkorban

Az időszámítás szerinti 7. századba léptünk, amikor azt a fontos tényrt rögzítenénk, hogy a mai Punjab, Sindh tartományok – muszlim-arab támadás nyomán – az Omajjád kalifátus fennhatósága alá kerültek.

A muszlimoknak a térségbe érkezése – más térségekhez hasonlóan – az arab nyelv és a muzulmán vallás erőszakos térítését jelentette a lakosság számára.

Az arab invázió előkészítette a modern Pakisztán földrajzi határainak kiépítését és lehetővé tette az iszlám törvénykezés általánossá tételét.

Kr. Után 711-ben kezdte Mohammad bin Qasim Sindh, Beludzsisztán meghódítását az iszlám nevében. Debul-ból, a Karachi melletti ősi kikötőből indult hódító útjára.

A mai pakisztáni területek a Nagymogul Birodalomban 1526-tól

Előtte Sihabuddin Muhammad Ghauri-t, valamint a Delhi Szultániátust csak megemlítem a kronológiában.

A nagymogulok közép-ázsiai mohamedán uralkodó-családnak tekinthetők, főleg indiai területeken, de fennhatóságuk kiterjedt a mai pakisztáni területekre is.

Az uralkodócsalád alapítója Baber volt, /Zahiruddin Baber/ aki a mongol kánok utódjának tekintette magát. Legyőzte a delhi szultán mameluk seregét, - a panipati csatában – s hatalmát az egész Észak Indiára, az Indus Völgyre kiterjesztette.

Utódai szinte az indiai szubkontinens egészét uralmuk alá vonták, székhelyük Delhi volt. Jelentős városnak számított Agra is.

Baber utáni főbb képviselők: Humájun sah, Nagy Akbár 1556-tól, Jahangir /Dzsáhángir/, Jahan /Dzsáhán/, Bahadur.

Nagy Akbár majdnem 50 éves uralkodása során kiterjeszti birodalma határait, kulturális és gazdasági virágkört teremt. A nagymogul korszakot szervezett, erős adminisztráció jellemezte. 1586-ban elfoglalta Kasmírt. Birodalmában viszont az iszlám mellett más vallásokat is megtűrt. 1605-ben hunyt el, Agrában. Utódja Dzsáhángir.

Akbár maga is támogatta a művészeteket, uralkodása alatt virágzott fel az indiai miniatűr-festészet.

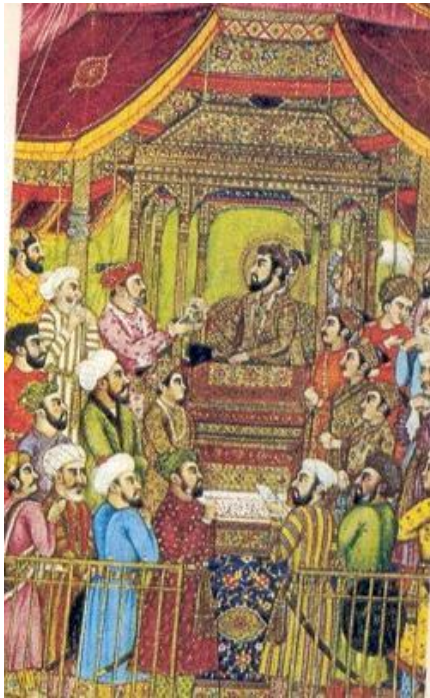
Dzsáhángir egy jól szervezett, kitűnő közigazgatással ellátott országot örökölt, ahol egyensúly teremtődött a sok, - egymással is versengő – nép, és vallási csoport között.

Dzsáhángir az államügyek intézésének jelentős részét perzsa feleségére – Nurdzsahánra és annak rokonaira – hagyta. Uralkodása során erősödött a perzsa befolyás országában.

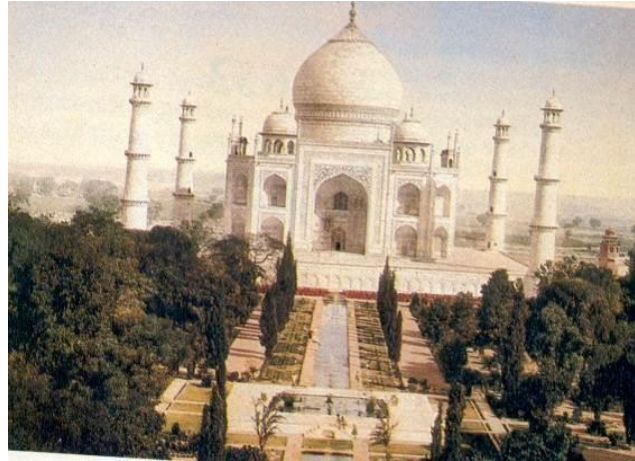
Dzsáhángir a kertépítés jelentős támogatójaként is ismert.

1628-tól Dzsahán a nagymogul uralkodó. Ő leginkább arról nevezetes, hogy hatalma elkápráztató jeleként Delhiben felépítette az aranyból készült, drágakövekkel, gyöngyökkel díszített pávatrónját, ami Perzsiában hasonló alkotást inspirált.

10/a fotó: a pávatrón

10/b fotó: a Tádzs Máhál

1648-ra fejeződött be Dzsahán kedvenc feleségének, Mumtáz Mahálnak épült fehér márvány „csoda”, az agra Tádzs Máhál. A híres mauzóleum, a sírtemplom a kerttel és a mesterségesen kialakított tavakkal együtt zárt egységet alkot.

A márványból készült épület elkészítésén 1630-tól, 18 éven át mintegy 20000 kőműves és művész dolgozott. Több építész is részt vett a hatalmas épület-együttes megtervezésében. A perzsa-izlám stílusban készült épület egy 94 méter széles márványterazon áll, alaprajza négyzet, oldalhossza 57 méter. Az épületet egy hatalmas, 18 méter átmérőjű és 59 méter magas kupola koronázza.

A négy homlokzati falnál egy-egy széles és magas kapuboltozatot emeltek, amelyeket a klasszikus perzsa építészetre jellemző méhkas alakú áttörésekkel díszített fél kupolák fednek. A főkupola mellett 4 kisebb kupola emelkedik. A síremléket kecses minaretek határolják. Különösen lenyűgöző a mecset díszítése.

A rendkívül finoman csiszolt márványt geometrikusan elhelyezkedő, arabeszket és növényindákat formázó féldrágakövek ékesítik.

A Tádzs Máhál, a perzsa-timurida művészet virágkorában épült, az örök szerelem mementója. A XVII. század vége már az európai gyarmatosítók előretörésének, fokozódó érdeklődésének az időszaka. A „fő érdeklődő” Nagy Britannia, aki tengeri uralmára támaszkodva távoli területeken létesít telepeket, erődöket. Nagy Britannia érdeklődése főleg Indiára irányul, amit –hamarosan – a brit korona ékkövévé emel. A brit ultimátum 1857-ben érkezett.

A XVIII. századtól fokozódó dezintegrálódás, hanyatlás előkészíti a brit gyarmatosítást. Ezeket az önállósodó, leváló területeket a Brit Kelet Indiai Társaság – fondorlatos módon – sorra meghódította. Az utolsó nagymogul uralkodót Bahadurt már maguk a britek mozdították el trónjáról, a XIX. században. Bahadurt „költő királyként” ismerték, urdu nyelven csodaszép verseket írt, s versekben már a szabadságvágy is kimutatható.

VII/D A brit gyarmatosítás

1760-ban a britek Bengáliát, Kelet Pakisztánt foglalták el. A mai pakisztáni területek bekebelezésére jórészt a XIX. század elején került sor. E területek egységesen Brit India részei lettek. A szabadságharc 1857-ben bukott el.

Az utolsó nagymogul uralkodó Bahadur a burmai fővárosban száműzetésben halt meg, a király 3 fiát szintén kivégezték Delhiben az angolok.

Bár a britek elleni függetlenségi harc hindu-muzulmán összefogás volt, a brit megtorlás – kimutathatóan – mindig a muszlim lakosság ellen irányult. A britek az „Oszd meg és uralkodj” elvet követték. A muzulmánok modern, tudományos alapokon álló állam létrehozását álmodták meg.

Az elnyomásnak, büntető akcióknak is szerepe volt abban, hogy az önálló muszlim állam vágya kialakulhatott, s az 1947-es függetlenségben /vallási alapon történő felosztás Brit Indián belül/ testet ölthetett. 1906-ban létrejött Indián belül a Muzulmán Liga, azzal a céllal, hogy a muszlim érdekeket szolgálja Brit Indián belül.

VII/E A függetlenség

Az első államfő, a Nagy Britanniában tanult, széles látókörű dél-ázsiai vezető Mohammed Ali Jinnah volt. Őt a hindu-muszlim egység megteremtése legjobb nagykövetének nevezték, s elnyerte a Quaid-e-Azam címet, amit Nagy Vezető-re, a szabad Pakisztán „Megalapítója”-ra lehet fordítani. Erőt adott a muszlimok régi vágyának, s létrehozta/hozatta az önálló muszlim államot Pakisztánt, 1947. augusztus 14-én.

Alama Iqbal volt az első muszlim, aki először álmodta meg és követelte a muszlimok önálló hazáját, s érvelt a két közösség – hinduk, muszlimok – különválasztásáról, a két állam létéről Brit Indián belül.

Brit India felosztása hindu, illetve mohamedán többségű területekre a Világ egyik legsúlyosabb közösségi lázadásához vezetett. Több millió hindu, illetve muzulmán esett áldozatul az erőszakhullámnak, lincselésnek, s – korábban már utaltam rá – több milliós menekült-áradatot indukált hinduk-mohamedánok között.

E vallási indíttatású ellentét sajnos „továbbél” a két etnikum között, legmarkánsabban Kasmír státuszát, hovatartozását illetően.

Több háború zajlott a felek között Kasmírról, s jelenleg is megosztott a kasmíri terület. India és Pakisztán is birtokol kasmíri területeket. /Az ún. Azad = Szabad Kasmír a pakisztáni megszállás alatt álló terület./ A mai modern Pakisztán gazdag kulturális örökséggel bír.

A múltban a mai területeket sok törzs meghódította, letelepedett, beolvadt az ott élő népességbe. A hódítók /dravidák, árjak, makedónok-görögök, fehér hunok, perzsák, arabok, törökök, afgánok, mongolok, majd számos európai nép, legutóbb a britek / hatottak a helyiek ízlésére, életmódjára, viselkedésére – egyszóval a mindennapokra – s e kultúrák lenyomatukat, hatásukat máig kimutatható módon örökül hagyták.

A kulturális-történelmi örökség mégoly vázlatos áttekintése után kezdetét veheti a tájegységenkénti utazás, a turisztikai attrakciók szemrevételezése! /Könyvem –szándék szerint – turisztikai bemutató./